

Από τον Κ. Γ. Νικολουδάκη, Δεκ. 2015

"Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ" του Άγγελου Τανάγρα
(Ευαγγελίδης, 1877-1971)

Εκδοτικός οίκος Σ. Α. Τζηρίτα, Αθήναι, 1959, σελίδες 316 (B5).

Εσωτερικά στο βιβλίο έχει τον υπότιτλο: "Το πρόβλημα της υπάρξεως Θεού". Το βιβλίο έχει γραφτεί με τους κανόνες γραμματικής της εποχής του (καθαρεύουσα).

Είναι συγκινητικό και ενθαρρυντικό να κρατήσουμε την αφιέρωση του συγγραφέα, πριν από τον πρόλογο του βιβλίου: *"Εις όσους κατά το εφήμερον πέρασμά των δεν περιορίσθησαν εις την ύλην, αλλ' ανέτειναν την σκέψιν των προς τα γύρο μας μυστήρια, εις τον ανώτερον αυτόν τύπον του ανθρώπου αφιερούται η παρούσα εργασία"*.¹

Είναι γνωστή η αντίθεση που έχει προκληθεί μεταξύ θρησκείας και επιστήμης, από πολλούς αιώνες πριν, από τότε που οι ερευνητές έβαλαν στην προσοχή τους τα φαινόμενα, χωρίς να χρειαστεί να αναμείξουν τα θρησκευτικά τους συναισθήματα και κάποιο θεό. Αυτή η αντίθεση προβάλλεται ιδιαίτερα από τους άθεους και απ' όσους έχουν πεισθεί, ότι όλα τα πράγματα διαμορφώνονται αποκλειστικά από ποσότητες ύλης και με τις ιδιότητες, που έχει η ύλη πριν από κάθε άλλη πραγματικότητα. Μερικοί φιλόσοφοι σκέφτηκαν ότι αυτή η αντίθεση μεταξύ θρησκείας και επιστήμης δεν είναι αγεφύρωτη και ότι κάπου συναντιούνται ή θα συναντηθούν μελλοντικά, όταν η επιστημονική έρευνα αποφέρει περισσότερες γνώσεις για τη φύση ως σύνολο και για την αρχή των ψυχικών φαινομένων. Για όσους έχουν διαβάσει φιλοσοφικά βιβλία και έχουν ανατρέξει σε παλαιότερες φιλοσοφικές σκέψεις δεν είναι παράξενο, όταν διαβάζουμε τίτλους βιβλίων ή δημοσιευμάτων, που εμφανίζουν τη θρησκεία συμφιλιωμένη με την επιστήμη ή

1 Εδώ με μονοτονική γραφή.

όταν εμφανίζεται η επιστήμη να δημιουργεί τη δική της θρησκεία.

Μέσα στον πρόλογο του βιβλίου διαβάζουμε τις κεντρικές απόψεις του: Η διάσπαση του ατόμου και το φαινόμενο της ραδιενέργειας αποδεικνύουν ότι η ύλη δεν είναι η δημιουργική αρχή των πραγμάτων. Ο υλισμός και η αθεΐα ανατράπηκαν. Όλος ο κόσμος είναι από μια ενέργεια, που η συμπύκνωσή της εμφανίζεται σαν ύλη και αυτή μεταβάλλεται σε πολλές μορφές. Όπως πολλοί άλλοι φιλόσοφοι έχουν ανιχνεύσει και υποστηρίξει, μια αόρατη δημιουργική δύναμη με συνείδηση εκδηλώνεται σε όλη τη φύση. Η επιστήμη με τις ανακαλύψεις της για τη φθαρτή και μεταβλητή ύλη έδωσε τη δική της θρησκεία. Η δημιουργική δύναμη με συνείδηση αποτελεί την ουσία του σύμπαντος και το συντηρεί. Αυτή η παγκόσμια δύναμη δεν μοιάζει με τις απεικονίσεις που κάνουν οι άνθρωποι με μάρμαρο ή ξύλο, δεν έχει ανθρώπινη μορφή δεν μοιάζει με τέρατα. Στο παρελθόν έζησαν πνευματικοί άνθρωποι οι οποίοι προσπάθησαν να ανυψώσουν το πνευματικό επίπεδο του πληθυσμού και να προσφέρουν μια ηθική βασισμένη στη δικαιοσύνη και στη λογική. Όμως, με το πέρασμα του χρόνου, η πνευματική ουσία και ο σκοπός αυτών των ωραίων προσπαθειών ξέφυγε και έφτασαν στην εποχή μας, να έχουν γίνει παιδαριώδεις μορφές λατρείας, βλάσφημες παρεξηγήσεις και ειδωλολατρία για τους ανώριμους.

Από την έρευνα των ενστίκτων φανερώνεται μια κατεύθυνση που έχουν οι ξεχωριστές μορφές ζωής ως ενιαίο σύνολο και ότι κάποιος κοινός σκοπός εξυπηρετείται. Η διατήρηση και η βελτίωση του είδους είναι ο σκοπός των ενστίκτων και για όλες τις μορφές ζωής. Σύμφωνα με το συγγραφέα, αυτή η έρευνα για τα διάφορα ένστικτα έδωσε μια πρώτη άποψη για τη συγγραφή του βιβλίου “η θρησκεία της επιστήμης”. Οι υλιστικές θεωρίες παραπλανούσαν τη σκέψη επί αιώνες μέχρι την ανακάλυψη της ραδιενέργειας (η οποία έγινε και προκάλεσε ισχυρή εντύπωση στην εποχή που έζησε ο συγγραφέας). Στο βιβλίο γίνεται προσπάθεια να ερμηνευθούν τα φαινόμενα άρνησης μιας δημιουργικής

δύναμης με συνείδηση (όπως ο θάνατος, ο βιολογικός και ψυχικός πόνος, οι αντιθέσεις κλπ). Τέλος, διατυπώνεται η άποψη πώς πρέπει ο άνθρωπος να ρυθμίσει τη ζωή του με αυτή την αναμφισβήτητη διαπίστωση για μια παγκόσμια δύναμη με συνείδηση. Μέρος αυτής της παγκόσμιας δύναμης αποτελεί αυτός ο ίδιος ο άνθρωπος με ηλεκτρική συμπίκνωση που λέγεται “ύλη”. Ο άνθρωπος με τη σύντομη ζωή του εξυπηρετεί κάποια άγνωστη σκοπιμότητα και με το τέλος της αποστολής του αυτός επανέρχεται στη θεία πηγή του για να ακολουθήσουν άλλοι άγνωστοι προορισμοί με οποιαδήποτε μορφή. Ο άνθρωπος είναι αναπόσπαστο μέρος της παγκόσμιας δύναμης και δεν εξαφανίζεται ποτέ, αλλά όσα έχουν εισέλθει στη μνήμη του με την υλική ζωή είναι ασήμαντα και δεν έχουν σχέση με την (αιώνια) επιβίωση της επιστροφής στη θεία πηγή.

Όπως φαίνεται και από τον πίνακα περιεχομένων του βιβλίου, οι σκέψεις εστιάζονται σε εμπειρίες από την άγρια ζωή, σε φυσικά φαινόμενα και σε ανθρώπινες ανάγκες για να ερμηνευθούν με την ύπαρξη μιας ενσυνείδητης δημιουργικής δύναμης. Πέραν αυτής της όμορφης καταγραφής πολλών γνωστών παρατηρήσεων και της αξιόλογης υποστήριξης, δεν διατυπώνεται κάποια νέα θεωρία για τη δημιουργία του κόσμου και για τη σύνδεση της ύλης με τη ζωή και με την παγκόσμια συνείδηση.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η θρησκεία της επιστήμης.- Ο άνθρωπος μικρός θεός. Σελ. 7-10

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΥΛΙΣΤΙΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑΙ

ΚΑΙ ΑΙ ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Τι είναι υλισμός.- Άκρατος υλισμός.- Μονισμός.- Υλοζωισμός.- Η αρχαία φιλοσοφία περί υλισμού.- Ιστορικός υλισμός του Μαρξ.

Η θεωρία της σχετικότητας του Αϊνστάιν.

Αιτιοκρατία και η θεωρία της απροσδιοριστίας.

Είναι το σύμπαν αιώνιον; Η θεωρία της εντροπίας.

Το πεπρωμένον και η τύχη.

Η θεωρία Τανάγρα της ψυχοβολίας.

Αι αντιρρήσεις της επιστήμης επί του υλισμού μετά την ανακάλυψιν της ραδιενεργείας και την διάσπασιν του ατόμου.- Ο άνθρωπος μικρός θεός. Σελ. 11-36

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Υλιστικάί θεωρίαί.- Τι είναι υλισμός.- Αι αρχαί του.- Άκρατος υλισμός.- Μονισμός, υλισμός, υλοζωισμός.- Ιστορικός υλισμός του Μαρξ.- Αι αντιρρήσεις της επιστήμης. Σελ. 13-22

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η θεωρία του Αϊνστάιν. Σελ. 23-27

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η αρχή της απροσδιοριστίας. Σελ. 28

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η αρχή της εντροπίας, ανάγκη αρχής και τέλους της πλάσεως.- Η χρεοκοπία της μηχανικής θεωρίας εν τω κόσμω των ατόμων. Σελ. 29

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Ο υπολογισμός των πιθανοτήτων. Σελ. 30-33

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'

Θεωρία Τανάγρα της ψυχοβολίας. Σελ. 34-36

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΙ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ
ΔΥΝΑΜΕΩΣ

Τα ένστικτα των ζώων, των πτηνών, των ιχθύων, των εντόμων προς αυτοσυντηρησίαν, διαιώνισιν του είδους και εξέλιξιν επί το βέλτιστον. Η σύμπτωσις των ενστίκτων προς τον ίδιον σκοπόν. Σελ. 37-176

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Αι κινήσεις των ουρανίων σωμάτων.- Η σταθερότης των συστατικών της ατμοσφαιράς.- Ο θεμελιώδης βιολογικός νόμος αναλογίας γεννήσεων και θανάτων.- Ζωικόν ισοζύγιον.- Αδιαφορία της φύσεως απέναντι του θανάτου. Σελ. 39-43

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Πρόνοια τροφής φυτικής και ζωικής.- Γονιμοποίησις ποταμών και λιμνών.- Παραγωγή τροφικών υλών υπέρ την ανάγκην.- Κατανομή των τροφών.- Ρυθμισταί της αυξήσεως. Σελ. 44-48

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Πρόνοια αναλογίας αρρένων και θηλέων.- Παρθενογένεια.- Σκόπιμος τάξις γεννήσεως.- Αδιάφορον αν το ένστικτον είναι πρωτόγονον ή προϊόν εξελίξεως.- Η καλλιτεχνία του σύμπαντος. Σελ. 49-55

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η έλξις των δύο φύλων και των ετερωνύμων ρευστών.- Η ανεπάρκεια τροφής, αιτία γεννήσεως αρρένων και θηλέων.- Μεταφορά της γύρεως δι' ...αεροστάτων.- Η αυτοκτονία της ερωτευμένης Βαλλισνερείας.- Η αρχή του Αρχιμήδους και η Ουτρικουλάρια.- Τα έντομα ως ερωτικοί ταχυδρόμοι.- Παγίδες, πονηρία.- Μοχλοί, ελατήρια, εκρήξεις, καταπακταί.- Γάμοι με στρατιωτικά προστάγματα.- Προστατευτικάί επινοήσεις.- Φυτά με σωματοφυλακήν. Σελ. 56-63

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Γαμβροί ζώντες εντός της νύμφης.- Οι νηστευταί του έρωτος.- Το θήλυ πάντοτε επιφυλακτικόν.- Κανιβαλικοί έρωτες.- Διεγερτικάί οσμαί.- Θωπείαι.- Χοροί.- Φωτεινά σήματα.- Οργανική και φωνητική μουσική.- Πολύχρωμα στολίσματα.- Σαδιστικοί έρωτες.- Στολισμός των γαμηλίων παστάδων.- Γαμβροί ...εγκυμονούντες. Σελ. 64-88

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'

Αι μητρικάί μέριμναι προς τα νεογνά ως ενδείξεις περί υπάρξεως θεού. Σελ. 89-126

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Η κυτταροφαγία του οργανισμού. Σελ. 127-132

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Το κοινωνικόν ένστικτον των μελλισών. Σελ. 133-140

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Τα κοινωνικά ένστικτα των μυρμηκων. Σελ. 141-148

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Τα κοινωνικά ένστικτα των τερμιτών. Σελ. 149-157

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Ο “μιμητισμός” του Δαρβίνου. Σελ. 158-164

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Τα ένστικτα των αποδημητικών πουλιών. Σελ. 165-176

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΙ ΑΡΝΗΣΕΙΣ ΥΠΑΡΞΕΩΣ ΕΝΣΥΝΕΙΔΗΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ
ΔΥΝΑΜΕΩΣ

Ο θάνατος.- Η ύπαρξις του κακού.- Η ανάγκη των αντιθέσεων.-
Υπάρχει πεπρωμένον;- Το δόγμα περί κολάσεως.- Το δόγμα περί
υπάρξεως δαιμόνων.- Υπάρχει μετεμψύχωσις; Σελ. 178-255

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Αι αρνήσεις περί της υπάρξεως θεού. Σελ. 179-184

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Το ανώδυνον του θανάτου. Σελ. 185-190

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Είναι δυνατόν ν' αλλάξη η μορφή του θανάτου δι' αποτόμου
εξαυλώσεως; Σελ. 191-195

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Είναι ο πόνος άρνησις; Διατί ο πόνος. Σελ. 196-202

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Η ύπαρξις του κακού.- Η ανάγκη των αντιθέσεων εις την πλάσιν. Σελ.
203-210

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'

Διατί ο κόρος; Σελ. 211-216

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Υπάρχει ειμαρμένον; Σελ. 217-218

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Μόνον εν γενικαίς γραμμαίς είναι καθορισμένη η ζωή. Σελ. 219-221

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ανθρωπίνη ραδιενέργεια.- Η βασκανία.- Η ψυχοβολία. Σελ. 222-229

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Το δόγμα περί κολάσεως. Σελ. 230-236

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

Το δόγμα περί υπάρξεως δαιμόνων και διαβόλου. Σελ. 227-245

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η θεωρία της μετεμψυχώσεως. Σελ. 246-255

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ

Κατά φύσιν ζην.- Ο συ μισείς ετέρω μη ποιήσης.- Το ένστικτον της αυτοσυντηρησίας.- Είναι δικαίωμα η αυτοκτονία;- Η διαιώνισις του είδους.- Η συμβολή προς εξέλιξιν επί το βέλτιον.- Δια του έρωτος οι εκλεκτοί γάμοι.- Τα καθήκοντα προς τα τέκνα.- Διατί η πλάσις. Σελ. 257-305

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Τα καθήκοντα του ανθρώπου προς την δημιουργικήν δύναμιν. Σελ. 259-266

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Το ένστικτον της αυτοσυντηρησίας.- Είναι δικαίωμα η αυτοκτονία;
Σελ. 267-271

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η διαιώνισις του είδους. Σελ. 272-276

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο έρωσ ως παράγων της εξελίξεως. Σελ. 277-281

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Το ένστικτον της στοργής των γονέων προς τα τέκνα. Σελ. 282-286

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'

Το καθήκον της συμβολής εις την γενικήν εξέλιξιν. Σελ. 287-291

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Η αντίληψις της αμαρτίας. Σελ. 292-294

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Το δόγμα του πανταχού παρόντος. Σελ. 295-298

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Διατί η πλάσις; Σελ. 299-305

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ Σελ. 306

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ Σελ. 306

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Σελ. 307-311

* Ο πίνακας περιεχομένων του βιβλίου “Η θρησκεία της επιστήμης” δακτυλογραφήθηκε από τον Κ.Γ.Ν. με τη γραμματική όπως χρησιμοποιήσε τότε ο συγγραφέας του βιβλίου, με μόνη αλλοίωση την αφαίρεση των πνευμάτων και των τόνων, πλην του δικού μας απλού τόνου. Τυχόν λάθη του συγγραφέα ή του τυπογράφου δεν διορθώθηκαν.